

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЧНОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ПСИХОТЕРАПІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему: « Психологічні особливості сімейних стосунків подружніх пар, що
вимушено проживають на відстані»

Студентки 4 курсу групи ПС-42 першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Психологія» за спеціальністю 053 –
ПСИХОЛОГІЯ

Бойко Я.А.

Керівник: старший викладач кафедри
психологічного консультування та психотерапії
Лісеная Алла Михайлівна

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____
Кількість балів: _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У ПОДРУЖНІХ ПАРАХ, ЩО ВИМУШЕНО ПРОЖИВАЮТЬ НА ВІДСТАНІ.....	6
1.1 Визначення поняття подружніх стосунків та їх типи.....	6
1.2 Вплив задоволеності шлюбом та сімейної згуртованості на подружні стосунки.....	13
1.3 Проблеми взаємної адаптації у подружніх парах.....	15
Висновки до Розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У ПОДРУЖНІХ ПАРАХ, ЩО ВИМУШЕНО ПРОЖИВАЮТЬ НА ВІДСТАНІ.....	21
2.1. Характеристика вибірки та методик дослідження.....	21
2.2 Результати дослідження та їх інтерпретація.....	23
2.2.1 Дослідження рівня задоволеності шлюбом у подружніх парах.....	23
2.2.2 Дослідження рівня згуртованості у подружніх пар.....	25
2.2.3 Дослідження особливості романтичної прив'язаності у подружніх пар.....	27
2.3 Психологічні особливості сімейних стосунків подружніх пар, що вимушено проживають на відстані.....	30
Висновки до Розділу 2.....	37
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
АНОТАЦІЇ.....	44
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

Військові конфлікти є однією з найбільших загроз для умов та звичного устрою життєдіяльності населення, що впливає не тільки на основні форми взаємодії між людьми, між владою та впливають на життя всіх громадян країни, це також впливає і на загальні соціальні інститути, які були сформовані в тій чи іншій країні. На сьогодні, під час повномасштабного вторгнення на територію України, одним з таких інститутів, на який сильно вплинула ця ситуація є сім'я.

В цей час сім'я – є одним з ключових елементів життя та розвитку нації, продовження життя та розвитку українців. Якщо розглядати статистику минулих років, демографічні показники України мало чим відрізнялись від показників інших країн. Україна вдало поєднувала нові тенденції створення сім'ї, такі як: громадянський шлюб, гостьовий шлюб, підвищення віку вступу до шлюбу та народження дітей, а також рівноцінно залишалась вірна традиційним розумінням шлюбу, розподіл різниці між різними видами сімей були майже рівноцінними.

Сім'я, а особливо її форма та структура також зазнала змін із плином часу. Згодом, в Україні почали формуватись нові типи та види шлюбів, такі як: сім'ї з одним батьком, сім'ї з прийомними дітьми, гостьові або цивільні шлюби.

Проте зміни у стандартний розвиток та модернізацію інституту сім'ї в Україні внесло повномасштабне вторгнення росії проти України, яке розпочалася 24 лютого 2022 року. З початком повномасштабного вторгнення у людей зникло відчуття безпеки та захищеності, вони відчували спустошення, страх та сильну тривогу, що в свою чергу, звісно, відсувало бажання та можливість будувати міцну та велику родину, проживаючи в бомбосховищі.

Під час повномасштабного вторгнення на території України інститут сім'ї, демографічний та економічний розвиток суспільства був деформований або взагалі призупинений, адже велика кількість чоловіків відправились на

захист нашої країни, багато з них, нажаль, так і не повернулись, а жінки були вимушені переміщатись всередині країни, або навіть виїзжати за кордон для збереження власного життя та життя дітей.

Дослідження проблеми змін у взаємозв'язках людей під час воєнних конфліктів є досить актуальним і вивчався багатьма дослідниками за кордоном. Серед таких дослідників: Ернест Берджесс, Джеймс Боссард, що вивчали ступінь впливу військового стану на якість подружжя та їх прагнення до батьківства [31].

Наступні науковці, вивчали особистісні особливості кожного з членів родини як індивіда, для визначення в нього різних проявів, причиною яких стали військові дії [33].

В Україні вивченням та дослідженням цієї проблеми займалися з 2014 року, коли вперше росія планувала та здійснила воєнний напад на територію Донбасу. У роботі [13] співробітниками ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України дослідники намагались проаналізувати та здійснити опис стану та проблематики ситуації руйнування сімей та сімейної взаємодії, перспективи державної сімейної політики, зміну функцій сім'ї, ризики розвитку та створення сім'ї на теренах загальної ситуації та ризиків подальшого розв'язання конфліктів.

Об'єкт дослідження – сімейні стосунки подружніх пар.

Предмет дослідження - особливості сімейних стосунків у подружніх парах, що вимушено проживають на відстані.

Мета дослідження – дослідити особливості сімейних стосунків у подружніх парах, що вимушено проживають на відстані .

Завдання дослідження:

- 1.Провести теоретичний аналіз літератури з теми дослідження.
- 2.Дослідити показники задоволеності шлюбом у подружніх парах.
- 3.Дослідити рівень сімейної згуртованості в подружніх парах.
- 4.Проаналізувати особливості романтичної прив'язаності у подружніх парах, що вимушено проживають на відстані.

5.Виявити особливості сімейних стосунків у подружніх парах, що вимушено проживають на відстані.

Гіпотеза дослідження – для подружніх пар, що проживають разом та вимушено проживають на відстані характерні різні особливості сімейних стосунків.

Вибірка досліджуваних складається із 40 подружніх пар, 20 з яких проживають разом та складають першу групу досліджуваних та 20, які вимушено проживають окремо, та складають другу групу досліджуваних.

Методики дослідження:

1. Тест «вимірювання рівня задоволеності подружжя шлюбом» (І. Лакі);
2. Шкала сімейної згуртованості FACES-3 (Д. Олсон);
3. Шкала оцінки романтичної прив'язаності MIMARA (К.Бренан)

Метод математичної статистики:

- описова статистика;
- кореляційний аналіз (попередньо Ч. Спірмен);
- порівняльний аналіз (попередньо U-критерій Манна – Уїтні).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У ПОДРУЖНІХ ПАРАХ, ЩО ВИМУШЕНО ПРОЖИВАЮТЬ НА ВІДСТАНІ.

1.1 Визначення поняття подружніх стосунків та їх типи.

Поняття сім'ї в різні часи та у різних ситуаціях дуже відрізняються. Це поняття є вкрай нестабільним та часто залежить від багатьох зовнішніх чи внутрішніх обставин. Саме тому у психології поняття сім'ї завжди розглядається з різних боків та різних рівнів, що націлено на вивчення цього інституту у різні часи та під впливом різних обставин. Для будь якого дослідження родини важливо розуміти:

1. Процес формування та створення родини.
2. Формування готовності до сім'ї, індивідуальні характеристики готовності до шлюбу та елементи психіки, що відповідають за його появу.
3. Трансформація поняття та сутності родини під дією різних факторів (народження дітей, вік, інші зовнішні чинники, індивідуальні характеристики кожного з партнерів.
4. Розподіл ролей у родині та різниця між ними.
5. Функціонування родини, як частини соціального оточення [21].

Окремо від цього переліку, для сучасної психології дуже важливо досліджувати родину, як середовище, у якому народжується, зростає та виховується дитина, адже сім'я – є першим та найважливішим середовищем, у котре потрапляє дитина та вчиться базовим навичкам та формує звички, характер та особливості особистості.

Вивчення та дослідження родини в психології посідає дуже високе місце. Виходячи із досліджень сім'ї у психології розвиваються і інші теми, такі як спілкування, соціальне оточення, структуру особистості, розлади, індивідуальні особливості, травматичний досвід та інше.

Наступним важливим кроком у дослідженні батьківсько-дитячих стосунків є статеve виховання та статево-рольові принципи, що необхідні дитині для побудови власної родини та продовження розвитку суспільства.

Всі ці дослідження присвячені вивченню причин модернізації сучасної родини, змін, що відбуваються у загальній соціальній картині та вивченню позитивного впливу, який допомагає сформувати бажання для створення власної родини та формуванню правильних гендерних стереотипів.

Поява та розвиток таких досліджень допомагають краще зрозуміти природу формування та розвитку родини, всі негативні та позитивні впливи на її становлення та функціонування а також виокремлюють чинники, що здатні покращити чи погіршити родинний добробут та впливають на виховання дітей в середині родини [14].

Кожна родина формується виходячи з основних потреб людини, оскільки деякі, навіть базові, потреби людини можуть бути задовільнені тільки шляхом взаємодії та спілкування із іншими, а сім'я, як соціальний конструкт, є одним з найбільш міцних, глибоких та важливих соціальних груп для задовільнення таких потреб.

Серед багатьох соціально-психологічних досліджень головною темою є сім'я, її функціонування, права і обов'язки в родині а також, психологічне благополуччя кожного з членів родини. До головних факторів відмінності між різними родинами відносяться: вік, стаж шлюбу, час (а головне економічні, соціальні та політичні умови), у який родина створюється чи функціонує, матеріальне становище, кількість дітей а також місцезнаходження, національність, культурні традиції та особистісні характеристики кожного з партнерів. Все це вкрай важливо, адже без визначення цих факторів, повноцінне дослідження родини та її впливу на психологічний стан партнерів або дітей у родині є неможливим [15].

В сучасній сім'ї головною метою є задоволення власних або суспільних потреб, вирішення проблем та підтримка, а головною ознакою є подружні стосунки та бажання бути разом.

Л. Граціано зазначає, що: «витлумачуючи подружні взаємини, як внормовані соціальні взаємини, вони забезпечують трансформацію особистого чуттєвого потягу в стійке взаємне пристосування і спрямовану спільну діяльність в контексті виконання основних завдань шлюбу» [13].

Такі взаємини формуються як перша соціальна ланка, яка стане плацдармом для формування нових типів взаємостосунків та їх розвитку в середині родини.

Таким чином, при розгляді родини в такому контексті психологами було виокремлено певну класифікацію родин за орієнтації на суспільні стереотипи. Таких сімей було виділено два типи: традиційні, що відповідають загальноприйнятим традиціям що переважають у їх соціальній групі та альтернативні, що будують власне уявлення про родину та зосереджуються на власних почуттях та формують стосунки, які подобаються саме їм.

Родина являє собою певну систему, що формується та існує з давніх давен для виконання певних суспільних та особистісних функцій, серед яких:

1. Побутова функція. Ця функція є джерелом формування побуту подружжя, у якому визначаються функції та ролі кожного з учасників родини, визначаються певні обов'язки та правила, яких притримуються в родині. Ці функції також можуть бути традиційними або альтернативними, оскільки розподіл ролей та обов'язків у родині покладається на саме подружжя.

2. Виховна функція. Із назви слідує, що ця функція відповідає за систему виховання дітей у родині, розподіл обов'язків між батьками, вибір стратегії виховання та інше.

3. Функція спілкування. Ця функція відповідає за можливість забезпечити потребу у спілкування кожного окремого члену родини, дає

можливість спілкуватись та отримувати підтримку від членів родини без страху бути засудженим чи зневажливим.

4. Функція сексуальних стосунків. У сучасному цивілізованому світі прийнято вести сексуальні стосунки з одним партнером за умови шлюбу, саме тому у родині потреба в сексуальних стосунках є дуже важливою, особливо на самому початку побудови сім'ї.

5. Функція психологічної розрядки. Ця функція в родині є необхідною, оскільки для кожної людини вкрай важливо мати поруч близьку людину, з якою можна поділитись новинами за день та бути впевненим у допомозі та психологічній підтримці.

6. Дітонародження. Ця функція в сучасному світі не є обов'язковою для ефективного функціонування родини. Родина може бути повноцінною та функціонуючою навіть без можливості народжування дітей, проте в основах формування родини ця функція несла в собі дуже важливий зміст, адже продовження роду та можливість народжувати була однією з найважливіших задач для родини [17].

Таким чином, можемо помітити, що сформована родина також може зазнавати метаморфоз протягом часу та стажу, який люди проживають разом, оскільки кожний член родини таким чи іншим способом змінюється, росте, переживає складні ситуації та отримує новий досвід, через що у науці було виділено певні фази розвитку та змін у родині пов'язаних із стажем перебування у шлюбі:

1. Початкова фаза, що припадає на перші декілька років сумісного життя, коли люди намагаються звикнути одне до одного, визначити звички, можливості в парі, розвести ролі та навчитись налаштовувати спільний побуті.

2. Батьківська фаза, що відбувається на моменті народження першої дитини, коли подружжя отримує нову соціальну роль, переживає певні зміни у своєму житті, в парі з'являється нова відповідальність та нові обов'язки.

3. Сепаративна фаза, сутністю якої є період сепарації дітей від батьків. Діти виростають та переходять до етапу створення власної родини, сепаруються від батьків, і батьки залишаються в складній ситуації, коли роль батька вже вичерпана, а нових ролей немає, тут необхідно навчитись будувати з партнером принципово нові стосунки та відкривати нові соціальні ролі.

4. Пенсійна фаза, коли люди попри всі негаразди залишились разом та орієнтуючись на чималий досвід проживання разом продовжують жити в любові та повазі одне до одного [10].

Кожний з цих етапів подружнього життя несе за собою сильну нормативну кризу, оскільки люди переживають новий досвід, приміряють нові ролі та мають повністю змінити своє життя на підхід до нього. В ситуації кризи родина часто переживає конфлікти, сварки. Нерідко кожний з етапів переживання шлюбу може привести до розлучення, адже не кожна людина готова психологічно та морально до змін, що відбуваються у її житті, але ті, хто може підтримувати одне одного, формувати здорові та міцні стосунки переживають кризу, що робить їх стосунки тільки більш міцними та кохання тільки більшим [2].

В сучасній психології дослідження та вивчення подружжя досі залишається складним та багатогранним процесом, який детермінується великою кількістю факторів та умов, які визначають стиль функціонування родини, її ефективність, тип взаємодії та її результат, за яких дослідження буде правильним, а його результати – релевантними.

О. Яцина зазначає, що: «у багатьох сім'ях на рівень задоволеності подружніми взаєминами впливає ставлення до дітей: традиційні, дітоцентричні і подружні» [23]. Розглянемо більш детально кожний з них.

Традиційне уявлення про ставлення до дітей у родині передбачають мінімальне втручання дітей у справи сім'ї. Діти в таких родинях часто не мають свободи вибору та мають підпорядковуватись устоям родини та виконувати правила, які притаманні родині.

Дітоцентричні родини націлені на задовільнення потреб дитини. У такій родині щастя та добробут дитини на першому місці, а почуття та емоційний стан батьків залишається на задньому плані. Найгіршим наслідком для батьків та дитини у такому типі родин є звинувачення дитини та впевненість, що дитина повинна «відпрацювати» вкладені в неї сили протягом свого дорослого життя.

Задоволеність подружніми стосунками також досить важко визначити та дослідити повноцінно. Саме тому науковцями було виділено ряд типів взаємин у родині, за критерієм гармонійності:

1. Стосунки, які формуються на показ. В таких стосунках частіше за все відсутнє задоволення шлюбом, подружжя може переживати серйозні сварки чи кризові періоди, проте зовнішньо не показують цього, намагаючись бути «ідеальними».

2. «Вулканічні» взаємини, виходячи з назви, мають нестабільний та вибуховий характер. Частіше за все пари, у такому типі взаємин знаходяться в сильній залежності, що провокує подібну поведінку, що також не відповідає позиції гармонійних стосунків.

3. «Санаторні» стосунки частіше за все характерні у подружжі, де все спілкування та час проводиться виключно в межах родини. Такі люди часто дуже обмежені, закриті, вони не самовдосконалюються та не розвиваються, частіше за все комфортно у таких стосунках тільки одному з членів родини, який і будує такі стосунки, партнер же в цей час відчуває сильний дискомфорт.

4. «Фортечні» стосунки, які чимось схожі на попередній тип, характеризуються ізоляцією родини від навколишнього світу через упереджене уявлення про потенційну загрозу від соціуму. Частіше за все вони майже не конфліктують, а замовчують всі претензії до партнера, що може призводити до сильних депресивних епізодів або розладів.

5. «Театральні» стосунки характеризуються демонстративним проявом власного подружнього життя. В таких парах нерідкі голосні скандали але і такі ж театралізовані примирення. Люди часто багато розповідають та хизуються своїм сімейним життям через бажання бути схваленим та прийнятим. Такі стосунки також далекі від розуміння гармонійності і часто дуже негативно впливають на ступінь задоволеності шлюбом.

6. Взаємини «третій зайвий» зазвичай формуються у стосунках, де жоден з подружжя не готовий до ролі батька в родині. Вони не планують, або навіть негативно відносяться до появи дітей в родині і бажають жити для себе та насолоджуватись одне одним. Проте важливо зазначити, що такі стосунки можуть бути цілком гармонійними.

7. Створення «кумира» у родині. Частіше за все «кумиром» у такому подружжі стає дитина. Її поява та подальший розвиток та виховання є центральною позицією у родині, батьки часто спілкуються тільки про дитину, її ставлять на перше місце, зсуваючи власні стосунки та власне життя. В такій родині гармонійним стосункам просто немає місця, адже дитина стає центром уваги та ресурсів всієї родини.

8. Стосунки типу «маскарад», що характеризуються різними поглядами на життя та подальші перспективи пари, в такі ситуації людина часто відчуває тривогу, злість та сум через неможливість прийти до компромісу та відкрито обговорити власну ситуацію у родині [13].

О. Бичкова виділяє також поняття функціональної сім'ї, де всі члени родини можуть слухати та чути одне одного, де конфлікти вирішуються за допомогою відкритого діалогу, ролі розподілені правильно та не вимагають постійного перерозподілу, кожний член сім'ї є повноцінною наповненою особистістю та гармонійні стосунки з іншими та дисфункціональні родини, де ігноруються потреби інших членів родини, є складнощі із ефективністю спілкування та вирішенням конфліктів а також дуже ускладнений спосіб спілкування та психологічної задоволеності [21].

1.2 Вплив задоволеності шлюбом та сімейної згуртованості на подружні стосунки

Поняття задоволеності шлюбом є одним з найважливіших понять у дослідженні сімейної ситуації та відповідає за гармонійність сім'ї, стосунків в родині та стійкість таких стосунків. Виходячи з результатів психологічних досліджень було підтверджено тісний зв'язок між рівнем задоволеності у шлюбі та рівнем сімейної згуртованості, а також їхнім взаємовпливом [21].

Задоволеність шлюбом як ознака сімейного благополуччя включає в себе поняття підтримки, взаєморозуміння, гармонії, кохання, заохочення, що стає предиктором розвитку прихильності та поваги у сімейних стосунках. До того ж, відчуття задоволеності шлюбом дозволяє забезпечити задовільнення потреб у спілкування, безпеці та довіри, що є вкрай важливим елементом для формування міцної родини та емоційно стабільної ефективної особистості.

Сімейна згуртованість, на відміну від задоволеності шлюбом має відмінні характеристики, де важливим є емоційна рівновага та задоволеність всіх членів родини, можливість працювати разом для задовільнення суспільних потреб, йти до однієї мети, підтримувати одне одного та бути якісно разом. Згуртованість родини також безпосередньо впливає на розвиток та якісні зміни кожного окремого її члена, адже за умови підтримки та взаємного росту, з'являються сили та натхнення для саморозвитку та реалізації власних цілей [10].

Таким чином, поняття задоволеності шлюбом та сімейної згуртованості досить тісно пов'язані між собою та сприяють покращенню сімейної ситуації, взаємин між подружжям та особистісним змінам кожного члену родини, хоча як психологічні феномени мають ряд принципових відмінностей.

Так само, на рівень задоволеності шлюбом та сімейну згуртованість можуть впливати традиційні та культурні фактори того регіону, де родина функціонує. До прикладу, у традиційних мусульманських або ромських національностях поняття родини є дуже важливим, що робить показник згуртованості набагато більш вагомим для задоволеності шлюбом, аніж будь який інший [2].

Також досить сильно впливає на сприйняття цих факторів тривалість шлюбу та вік шлюбних партнерів. Так, молоде подружжя більше сфокусоване на власних амбіціях, кар'єрі, в той час як пари, що прожили в шлюбі декілька років або вступили в нього вже у зрілому віці частіше шукають теплих та глибоких стосунків із партнером, прив'язаності та стабільності.

Проблематика задоволеності шлюбом протягом десятиріч розглядалась багатьма психологами, представниками різних наукових підходів.

На сьогодні, це питання все ще залишається актуальним, оскільки багато складових компонентів поняття задоволеності шлюбом досі є не повністю дослідженими. Через стрімкий ріст кількості розлучень, питання вивчення задоволеності шлюбом стало ще більше важливим у останні роки. Молодь не сприймає шлюб як необхідність та частіше приймає рішення на користь самотності та свободи, саме через це на сьогодні питання визначення чинників побудови міцних та щасливих шлюбних стосунків є таким важливим в сучасному світі.

Головним показником задоволеності шлюбом наразі виступає стабільність шлюбу, що визначає на скільки шлюб близький до розпаду.

Для психологів ХХ сторіччя поняття задоволеності шлюбом було одним з ключових у їх дослідженнях. Важливим для вивчення психологів того часу було точне та конкретне визначення поняття задоволеності шлюбом, чинники його формування та, обговорення основних компонентів та структури поняття та виділення класифікації рівня задоволеності шлюбом.

С. І. Голод зазначав, що: «задоволеність шлюбом, очевидно, складається як результат адекватної реалізації уявлення (образу) про сім'ю, сформованого у свідомості людини під впливом зустрічей з різними подіями, складовими його досвід (дійсний або символічний) в даній сфері діяльності» [12].

Таким чином, головним чинником задоволеності шлюбом в подружжі є правильний та рівномірний розподіл ролей, оскільки саме виконання ролі в сімейному житті займає більшу частину сумісного життя та побуту [14].

Наступним важливим чинником формування задоволеності шлюбом є узгодженість та однакові погляди на спільне майбутнє, цінності та орієнтованість у житті, адже люди з різними поглядами на власне життя та устрій вкрай рідко можуть уживатись разом та бути одне для одного підтримкою та опорою. Для родини важливо мати спільні інтереси, цілі та шляхи їх реалізації, погляди на кількість дітей, їх наявність, домашніх тварин та мрії, оскільки саме однаковий погляд на життя та на переживання спільного побуту є запорукою стабільного та щасливого шлюбу [6].

1.3 Проблеми взаємної адаптації у подружніх парах

Стосунки у подружній парі не є однаковими та стабільними протягом усього життя, з часом вони завжди видозмінюються, потерпають від проблем, з якими зіткається пара, криз та переживання різних життєвих подій. Стосунки між людьми змінюються, стають або більш теплими та довірливими, або навпаки руйнуються через розбіжність у поглядах чи неможливість пережити кризу.

Складнощі у дослідженні чинників змін у стосунках очевидні, оскільки кожна родина – є унікальною соціальною одиницею, яка має індивідуальні характеристики як сім'ї загалом, так і кожного окремого її члена. Проте у кожній родині є певні подібні риси. Серед таких є початкова стадія стосунків, коли люди пізнають одне одного, діляться власними планами та цілями, шукають схоже одне в одному та проводять багато

спільного часу. Наступним етапом майже завжди є розмежування кордонів, коли кожен з партнерів хоче також займатись та жити власним життям та займатись власними хобі. На цьому етапі важливо правильно розподілити ролі та обговорити міжособистісні кордони.

У власних дослідженнях В. М. Москаленко також вивчала родину, як систему і визначала такі її етапи як: симбіотичний етап, де партнери зливаються в одне, залежать одне від одного та часто займаються однією діяльністю для покращення та ще більшого зближення [6].

Наступний етап має назву «етап диференціації». На цьому етапі партнери розходяться та починають займатись своїм життям, кожен з партнерів намагається знайти власні інтереси та хобі, визначити власні досягнення та «відходити» від партнера. Вони починають помічати різницю, та менше часу проводять разом. Це абсолютно нормальний етап будь яких стосунків, проте якщо хтось з партнерів або обидва не готові до цього, це може призвести до застрягання на першому етапі, що в свою чергу може стати причиною залежних або співзалежних стосунків.

Третя стадія стосунків має назву практикування. Цей етап стає кризовим та переломним для багатьох стосунків, оскільки на цьому етапі партнер не сприймається як головна людина в житті іншого, можуть з'являтися нові знайомства, нові друзі та захоплення на тлі яких розвиваються конфлікти. До бажань та емоцій партнера не прислухаються або не приділяють їм достатньо уваги, що псує уявлення та ілюзії про ідеальні стосунки.

Після такого складного етапу у стосунках настає етап відновлення дружніх стосунків. Цей етап настає в процесі самопізнання та реалізації, коли кожний з партнерів стає окремою повноцінною та реалізованою особистістю та бачить конкретні задачі та плани та своє та спільне життя. Партнери встановлюють дійсно глибокі та опосередковані стосунки, ключовим елементом яких є довіра, дружба, психологічна та моральна підтримка та психологічний комфорт. На цьому етапі кожний з членів родини готовий до

незалежності, до прийняття іншого та загального почуття впевненості і собі та в партнері. Такий етап є дуже важливим у формуванні дійсно міцних та гармонійних стосунків.

Останнім етапом у якому сім'я проживає велику кількість років разом, як би дивно це не звучало – взаємозалежність. Подружжя на цьому етапі впевнені в собі і в своїх стосунках, вони мають власну свободу та амбіції, вони разом через власний вибір та пережили досить багато труднощів, отримавши багато нового досвіду. З'являється глибока прихильність та взаємне задоволення один одним. Стосунки будуються в бік зміцнення “ми” [6].

Симбіоз як поняття розглядається психологами з точки зору двох аспектів: симбіоз-злиття, симбіоз ворожозалежний. Обидва види симбіозу є складним процесом співзалежності партнерів, люди стають більш зосередженими на партнері, забуваючи про власні потреби, що робить стосунки найголовнішим та основним контекстом їх життя. В симбіотичних стосунках для людини дуже важливо бути поруч з партнером, іноді навіть контролювати його поведінку та діяльність, вони намагаються передбачити бажання та ідеї партнера, прожити життя за нього, стати для нього допомогою, про яку партнер, частіше за все не просить або не здогадується про неї.

Етап диференціації партнерів викликає частіше за все досить сильну тривогу, оскільки виходячи з дуже близького, залежного етапу симбіозу, диференціація розцінюється як прояв холодності, відчуженості та згасання почуттів, що призводить до сильного страху та переживань і нерідко стає каталізатором розлучень. Стосунки стають більш уособленими, нестабільними, і тут дуже важливо прибігати до конструктивного вирішення таких проблем, шляхом відкритого діалогу та вирішення конфліктів через взаємодію одне з одним.

Диференціація – це етап впевненості у стосунках. Коли пара вдало пережила цей етап, це означає закінчення адаптації двох осіб, вони стають повноцінними партнерами, не злитими одне з одним, а окремими повноцінними особистостями, які обрали для себе жити та проживати важливі моменти їх життя разом. На цьому етапі частіше за все родина фіксує свій шлюб та замислюється щодо народження дітей.

Каталізатором цього процесу виходу з етапу симбіозу може стати як зовнішня подія так і внутрішнє зміщення фокусу контролю. У диференційовано-диференційованій парі конфлікти та сварки можуть виникати частіше, але і сам процес диференціації проходить швидше та міцність родини виявляється більшою.

Труднощі в процесі взаємної адаптації партнерів можуть виникнути з абсолютно різних причин, вони можуть бути як внутрішніми, зовнішніми так і внутрішньосімейними. Розглянемо більш детально найбільш популярні причини проблеми адаптації пари:

1. Різниця в очікуваннях партнерів стосовно одне одного, спільного життя, побуту, ролей та обов'язків, оскільки якщо людина уявляє одне, а отримує інше, це може призвести до внутрішньоособистісного конфлікту та спровокувати конфлікти з партнером на тему його невідповідності уявленням іншого.

2. Різниця у культурних та традиційних уявленнях, що можуть бути притаманні інтернаціональним сім'ям. В цьому випадку партнерам дуже важко прийти до спільного рішення у розподілі ролей чи обов'язках, адже один із партнерів в будь якому разі має відмовитись від традицій власної нації або родини.

3. Різниця у власних цілях, цінностях, способах їх досягнення, адже партнери не можуть проживати в гармонії, коли йдуть до зовсім різного, нажаль, такі пари частіше за все розходяться на тлі різних інтересів та потягів у житті.

4. Складність у комунікації також може стати серйозною перешкодою на шляху до побудови гармонійних та повноцінних стосунків, адже якщо люди не можуть почути та дослухатись одне до одного – вони не можуть ефективно вирішувати конфлікти та суперечки, що призводить до підвищення рівня тривоги та неприязні.

5. Матеріальні труднощі часто стають причиною розлучень та конфліктів у парах, адже на сьогодні світ вимагає від нас фінансових вкладень і за їх відсутності підіймається загальний рівень тривоги і партнери часто звинувачують одне одного.

6. Стреси та травматичні ситуації, такі як пандемія або повномасштабне вторгнення, яке стало причиною неймовірної кількості розлучень, коли пара не змогла пережити такий сильний стрес та триматись разом і підтримувати одне одного, а почала зриватись та звинувачувати партнера та перекладати на нього відповідальність за зовнішні подразники та обставини [2].

Для ефективного вирішення подібного типу проблем необхідне щире бажання обох партнерів працювати над взаємопорозумінням, бути відкритим до діалогу, шукати разом шляхи вирішення конфліктів та суперечок. Тільки спільна робота та взаємопідтримка може допомогти подолати будь які труднощі на шляху до міцної та гармонійної родини. В разі виникнення складнощів із самотійним переживанням таких проблем на допомогу може прийти консультація зі спеціалістом психотерапевтом.

Висновки до Розділу 1

1. Було визначено поняття сім'ї, як повноцінної соціальної системи, що виконує певні соціальні та психологічні функції і є джерелом організації проживання декількох людей у одній соціальній системі. Було визначено функції сім'ї: виховання та народження дітей, ведення побуту, спілкування, психологічної підтримки.

2. Було визначено фактори впливу на функціонування родини такими чинниками як рольове розподілення в родині, задоволеність шлюбом, спільні інтереси та захоплення, цілі та цінності, погляди на різні життєві ситуації,

3. Було визначено, що проблеми взаємної адаптації у подружніх парах можуть виникати з різних причин і мати різноманітні прояви. Ось деякі з найпоширеніших проблем: різниця в очікуваннях, культурні відмінності, конфлікт інтересів, недоліки у комунікації, фінансові труднощі, стресові ситуації. Було визначено, що для подолання цих проблем важливо працювати над взаєморозумінням, вдосконаленням комунікації, розвитком навичок вирішення конфліктів та спільним пошуком компромісів. Психологічна підтримка та консультування можуть бути корисними для пар, які стикаються зі складнощами у подружньому житті.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ У ПОДРУЖНІХ ПАРАХ, ЩО ВИМУШЕНО ПРОЖИВАЮТЬ НА ВІДСТАНІ.

2.1. Характеристика вибірки та методик дослідження

Вибірка досліджуваних складається із 80 чоловіків та жінок, що складають 40 подружніх пар, що розподілені на дві групи за критерієм спільності проживання.

До першої групи увійшли 20 пар, що проживають разом.

До другої групи увійшли 20 пар, що вимушено проживають на відстані.

Загальна кількість респондентів – 80 осіб, серед яких 40 жінок та 40 чоловіків. Вік досліджуваних – від 27 до 39 років. Стаж шлюбу досліджуваних пар – від 2 до 13 років.

Серед країн перебування досліджуваних представлені Україна, Польща, Німеччина, Чехія, Іспанія, Латвія.

Для досягнення поставленої мети нами було використано наступні діагностичні методики:

1. Тест «вимірювання рівня задоволеності подружжя шлюбом» (І. Лакі) – даний інструмент використаний нами для дослідження рівня задоволеності досліджуваними парами їхніми шлюбними стосунками. Методика складається з 16 питань. В результаті підрахунку ми могли змогу отримати загальний показник задоволеності шлюбом, котрий варіюється від 0 до 48 балів, відповідно до числового еквіваленту.

2. Шкала сімейної згуртованості FACES-3 (Д. Олсон) – даний інструмент був використаний нами для оцінки сімейної згуртованості та адаптації в досліджуваних парах.

Результати дослідження за даною методикою, що складається з 40 питань, представлені двома основними шкалами:

- Сімейна згуртованість, показник якого варіюється від 10 до 50 балів;

- Сімейна адаптація, показник якого варіюється також від 10 до 50 балів.

3. Шкала оцінки романтичної прив'язаності MIMARA (К.Бренан) – даний інструмент дозволив нам виявити виразність різних компонентів уподобання, які, поєднуючись між собою, характеризують дорослу романтичну прихильність у досліджуваних парах.

Методика складається з 70 питань, що представляють такі 7 діагностичних шкал:

- Фрустрація
- Прагнення до зближення
- Самопідтримка
- Амбівалентність
- Довіра, впевненість
- Ревнощі / страх
- «Чіпляння» за партнера

Для статистичної обробки отриманих даних нами було використано наступні методи математичної статистики:

- описова статистика – даний статистичний метод дозволив нам виявити середні показники, стандартні відхилення, мінімум та максимум, на основі чого ми змогли побудувати таблиці, гістограми та діаграми, котрі представлені в дослідженні.

- кореляційний аналіз (попередньо Ч. Спірмен) – даний статистичний метод дозволяє знайти кореляційні зв'язки між зазначеними вище у методиках шкалами, виявити силу та направленість цих зв'язків.

- порівняльний аналіз (попередньо U-критерій Манна – Уїтні) – даний метод був використаний нами для порівняння отриманих результатів у парах, що проживають поруч та вимушено проживають на відстані, порівняти результати чоловіків та жінок із двох досліджуваних груп.

2.2 Результати дослідження та їх інтерпретація.

2.2.1 Дослідження рівня задоволеності шлюбом у подружніх парах.

Першим нами представлений аналіз результатів дослідження рівня задоволеності шлюбом у досліджуваних парах, що проживають разом та вимушено проживають на відстані. Результат представлений нами у вигляді гістограми (рис.2.1.).

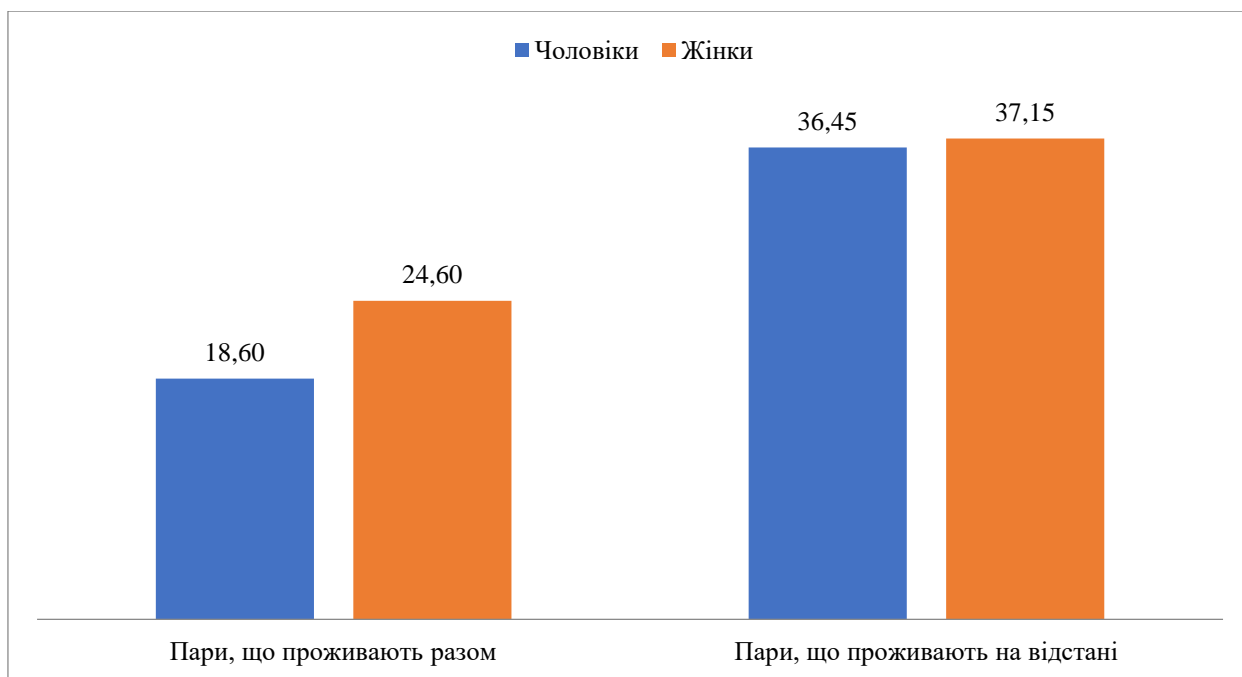

Рис 2.1. – результати дослідження за методикою «вимірювання рівня задоволеності подружжя шлюбом» (І. Лакі)

За результатами дослідження ми можемо побачити, що для досліджуваних пар, що проживають разом можна охарактеризувати як середній.

При цьому досліджувані пари, що вимушено проживають окремо мають характерний високий рівень задоволеності шлюбом, як у чоловіків так і у жінок.

Для більш детального аналізу отриманих показників нами також було проведено порівняльний аналіз між чоловіками та жінками – членами пар, що

вимушено проживають на відстані та проживають разом. Результат представлений нами у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Результати порівняльного аналізу за методикою «вимірювання рівня задоволеності подружжя шлюбом» (І. Лакі)

	U	p
Жінки	125,0*	0,0424
Чоловіки	64,0*	0,0002

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

За результатами порівняльного аналізу було виявлено статистично значущі показники відмінності між рівнем задоволеності шлюбом як у групі чоловіків, так і у групі жінок.

За результатами ми можемо побачити, що чоловіки та жінки, що вимушено проживають на відстані, мають суттєво вищий рівень задоволеності шлюбом.

Висока задоволеність шлюбом може проявлятися у почуттях взаємної поваги, любові, взаємопідтримці, емоційній близькості, в ефективному партнерстві та ефективній комунікації один із одним. Також, на нашу думку, на такі показники може впливати саме ситуація розлуки між партнерами – оскільки пари даної групи об'єднує одна спільна стресова ситуація – вимушено розлука через війну, міграція дружин за кордон, пари схильні об'єднуватись, намагатись підтримувати зв'язок один із одним, не втрачати емоційності та запалу в їхніх відносинах, проявляти співчуття та співпереживання один за одного. При цьому важливим на нашу думку є і те, що пари, що знаходяться на відстані залишають за собою підґрунтя для здорового смутку один за одним, що лише підігріває їх почуття, прагнення зустрітись один із одним та дозволяє залишатись високо задоволеним власним шлюбом.

На відміну від них, задоволеність шлюбом досліджуваних пар, що проживають разом, виражена на середньому рівні. Це може говорити про те, що і чоловіки і жінки з даної групи можуть відчувати наявність певних проблем в стосунках, котрі вони намагаються ефективно вирішувати. На нашу думку в сучасних реаліях, коли ситуація війни може спричиняє досить широкий спектр емоційних проблем, а також зумовлює фактично частіше перебування в одному місці, без можливості зайвий раз вийти з свого житла, пари, що залишитись в цьому замкненому просторі можуть переносити власний страх за життя, роздратованість, гнів, безпорадність на власного партнера, тим самим зумовлюючи зниження рівня задоволеності шлюбом.

Таким чином, за результатами дослідження було виявлено, що досліджувані чоловіки та жінки, що вимушено проживають на відстані один від одного, мають більш високий рівень задоволеності шлюбом, аніж пари, що безперервно проживають разом.

2.2.2 Дослідження рівня згуртованості у подружніх пар.

Наступними нами були проаналізовані показники сімейної згуртованості та сімейної адаптації в досліджуваних парах, що проживають разом та вимушено проживають на відстані. Результати дослідження представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

**Результати дослідження за шкалою сімейної згуртованості FACES-3
(Д. Олсон)**

	Сімейна згуртованість	Сімейна адаптація
	Пари, що проживають разом	
Жінки	21,10	21,30
Чоловіки	20,95	21,45
	Пари, що проживають на відстані	
Жінки	39,55	38,85
Чоловіки	39,05	39,50

Показники сімейної згуртованості в даному контексті вказують на почуття взаємопідтримки та взаєморозуміння в досліджуваних парах, прагнення членів пар знаходити компроміси в будь яких ситуаціях, співпрацювати як команда у вирішенні буденних побутових та більш глобальних питань.

Сімейна адаптація, в свою чергу, вказує на те, наскільки пари вміють пристосовуватись до змін умов життя. Зміни кількості членів родини, а також пристосовуватись до змін в баченні світу один у одного.

Для більш детального аналізу отриманих результатів нами було проведено порівняльний аналіз отриманих показників. Результати представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

**Результати порівняльного аналізу за шкалою сімейної згуртованості
FACES-3 (Д. Олсон)**

	Сімейна згуртованість		Сімейна адаптація	
	U	p	U	p
Жінки	2,5*	0,001	5,0*	0,001
Чоловіки	3,5*	0,001	2,5*	0,001

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

За результатами порівняльного аналізу було виявлено статистично значущі показники відмінності і в сімейній згуртованості і в сімейній адаптації у показниках чоловіків та жінок.

За результатами дослідження було виявлено, що показники досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані є суттєво вищими, за показники пар, що проживають разом.

Ми можемо зазначити, що досліджувані чоловіки та жінки, що вимушено живуть на відстані один від одного і мають спільну стресову проблему вміють більш ефективно справлятися із труднощами, підтримувати

один одного, адаптуватись до нинішніх умов сімейного життя. При цьому залишаючись парою, котра високо задоволена своїми шлюбними стосунками.

На відміну від них, досліджувані пари, що проживають разом також мають достатньо високо розвинений потенціал до згуртованості та сімейної адаптації, проте знаходячись у постійному стресі, спричиненим як мінімум воєнним станом в країні, не всі моменти сімейного життя вони можуть тримати під контролем і не в усьому доходити взаємної згоди.

Таким чином, за результатами дослідження було виявлено, що рівень сімейної згуртованості та сімейної адаптації є суттєво вищим у досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані.

2.2.3. Дослідження особливості романтичної прив'язаності у подружніх пар.

Наступними нами були проаналізовані результати дослідження факторів романтичної прив'язаності в досліджуваних парах, що проживають разом та вимушено проживають на відстані. На думку автора методики, певний рівень прояву даних факторів в своєму поєднанні дають показник здорової романтичної прив'язаності в досліджуваних парах.

Результати дослідження представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Результати дослідження за шкалою оцінки романтичної прив'язаності MIMARA (К.Бренан)

	Жінки	Чоловіки
	Пари, що проживають разом	
Фрустрація	3,30	4,85
Прагнення до зближення	3,50	4,10
Самопідтримка	4,40	3,35
Амбівалентність	4,40	4,05
Довіра	4,45	4,50
Ревнощі	3,50	4,30

«Чіпляння» за партнера	3,45	4,05
Пари, що проживають на відстані		
Фрустрація	3,55	3,65
Прагнення до зближення	5,45	5,45
Самопідтримка	5,35	5,40
Амбівалентність	2,50	2,65
Довіра	5,30	5,40
Ревнощі	4,90	4,40
«Чіпляння» за партнера	2,35	3,40

Проаналізуємо значення кожного з окреслених факторів.

Шкала фрустрації дає можливість оцінити ступінь пригніченості та наявність негативних емоцій у стосунках досліджуваних пар.

Шкала прагнення зближення дає можливість оцінити готовність до емоційної близькості з партнером в парах, що вимушено проживають на відстані чи проживають разом.

Шкала самопідтримки дає можливість оцінити рівень автономності в емоційних стосунках із партнером, або ж навпаки прагнення до взаємозалежності.

Шкала амбівалентності вказує на рівень суперечливості та нестабільності емоційного ставлення до партнера в досліджуваних парах.

Шкала довіри дає можливість оцінити ступінь відкритості та довіри у відносинах в досліджуваних парах, їх прагнення бути емоційно відкритими та чесними один перед одним та приймати свого партнера.

Шкала ревнощів дає можливість оцінити ступінь невпевненості в своєму партнері та страх бути покинутим, та залишеним.

Шкала «чіпляння» за партнера дає можливість оцінити момент сепарації партнерів один від одного, або ж навпаки прагнення до повного «злиття», ототожнення свого життя із життям партнера.

Для більш детального аналізу показників нами проведено та представлено результати порівняльного аналізу між зазначеними факторами у чоловіків та жінок двох досліджуваних груп.

Таблиця 2.4.

**Результати дослідження за шкалою оцінки романтичної прив'язаності
MIMARA (К.Бренан)**

	Жінки		Чоловіки	
	U	p	U	p
Фрустрація	177,5	0,54	121,5*	0,03
Прагнення до зближення	100,5*	0,01	115,0*	0,02
Самопідтримка	147,5	0,16	74,5*	0,001
Амбівалентність	81,0*	0,001	134,5	0,08
Довіра	165,5	0,35	167,0	0,37
Ревнощі	131,5	0,06	190,5	0,80
«Чіпляння» за партнера	141,5	0,11	160,0	0,28

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

За результатами порівняльного аналізу між показниками жінок, що проживають разом із своїми чоловіками та вимушено проживають на відстані із своїми чоловіками виявлено, що досліджувані жінки другої групи мають значущо вищий рівень прагнення до зближення із власними чоловіками. Тобто жінки, що проживають вимушено на відстані від власних чоловіків прагнуть бути ближчими до них, ділитись подіями дня безпосередньо, не через інтернет чи телефонний зв'язок, хочуть знаходитись із ними у безпосередньому контакті, і фізичному і емоційному.

Натомість досліджувані жінки, що проживають разом із своїми чоловіками, мають суттєво вищий рівень амбівалентності, що говорить про їхню більшу схильність до суперечливості та нестабільності у поглядах на власного партнера. Як вже зазначалось нами раніше, така ситуація може бути спричинена саме тим, що знаходячись в замкнутому просторі із власними чоловіками в суттєвій стресовій ситуації, жінки можуть бути схильні до перекладання власних переживання та виміщення власного страху на своїх

партнерів, що у подальшому може спричиняти суперечливість поглядів на нього.

Аналізуючи результати порівняльного аналізу між показниками чоловіків ми можемо зазначити, що чоловіки, що проживають разом із своїми жінками мають вищий рівень фрустрованості, тобто наразі відчують певний спектр негативних емоцій в стосунках із жінками, що також може бути обумовлено само безпосереднім знаходженням їх у стресовій ситуації війни.

Натомість для чоловіків, що вимушено проживають окремо від своїх жінок, суттєво вищим є рівень прагнення до зближення та самопідтримки, що говорить про чоловіків даної групи як про таких, хто прагне не лише фізичної, а й емоційної близькості із своїми жінками, і знаходячись у ситуації розлуки таке прагнення може бути навіть схожим на бажання злиття із партнеркою.

Таким чином за результатами дослідження можна зазначити, що досліджувані жінки, що проживають поруч зі своїми чоловіками відрізняються більш високим рівнем суперечливості у ставленні до своїх чоловіків, при цьому чоловіки даної групи відрізняються більш високим рівнем фрустрації. Натомість жінки, що проживають окремо від своїх чоловіків відрізняються більш високим прагненням до зближення, а чоловіки даної групи відрізняються високим прагненням до зближення та рівнем само підтримки.

2.3 Психологічні особливості сімейних стосунків подружніх пар, що вимушено проживають на відстані

На останньому етапі дослідження ми провели кореляційний аналіз між показниками задоволеності шлюбом, сімейної згуртованості, сімейної адаптації та романтичної прив'язаності досліджуваних пар, що проживають разом та вимушено проживають на відстані.

Першими будуть представлені результати кореляційного аналізу між задоволеністю шлюбом, сімейною згуртованістю та сімейною адаптацією. Результати представлені для двох груп досліджуваних пар окремо.

Результати для групи досліджуваних пар, що проживають разом, представлені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Результати кореляційного аналізу між показниками задоволеності шлюбом, сімейною згуртованістю та сімейною адаптацією в парах, що проживають разом

Жінки, що проживають разом із чоловіками	
	Задоволеність шлюбом
Сімейна згуртованість	0,162
Сімейна адаптація	0,410*
Чоловіки, що проживають разом із жінками	
	Задоволеність шлюбом
Сімейна згуртованість	-0,037
Сімейна адаптація	0,413*

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

Визначено статистично значущий прямий зв'язок між показниками задоволеності шлюбом у чоловіків ($r = 0,413$) та жінок ($r = 0,410$), котрі є членами пар, що проживають разом. Цей зв'язок може означати, що висока задоволеність шлюбом обумовлює прагнення чоловіків та жінок підлаштовуватись один під одного, під нові умови життя та шукати компроміси.

Результати дослідження за аналогічними показниками для пар, що вимушено проживають на відстані відображені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Результати кореляційного аналізу між показниками задоволеності шлюбом, сімейною згуртованістю та сімейною адаптацією в парах, що проживають на відстані

Жінки, що проживають на відстані з чоловіками	
	Задоволеність шлюбом
Сімейна згуртованість	0,447*
Сімейна адаптація	0,223
Чоловіки, що проживають на відстані з жінками	
	Задоволеність шлюбом
Сімейна згуртованість	0,102
Сімейна адаптація	0,369*

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

Визначено статистично значущий показник зв'язку між задоволеністю шлюбом та сімейною згуртованістю у жінок, що вимушено проживають на відстані зі своїми чоловіками ($r = 0,447$). Це означає, що високий рівень задоволеності шлюбом обумовлює прагнення жінок підтримувати емоційну близькість із партнером, підтримувати, залишатись родиною навіть на відстані.

Також виявлено показник зв'язку між рівнем задоволеності шлюбом та сімейною адаптацією у чоловіків, що вимушено проживають на відстані із жінками ($r = 0,369$). Такі результати означають, що висока задоволеність шлюбом у досліджуваних чоловіків обумовлює їхнє прагнення підлаштовуватись під незручні та стресові обставини заради того, аби зберегти сім'ю.

Наступними нами були проаналізовані показники кореляції між задоволеністю шлюбом та компонентами, що складають романтичну прив'язаність. Результати кореляційного аналізу для чоловіків та жінок, що проживають разом представлені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Результати кореляційного аналізу між показниками задоволеності шлюбом та романтичною прив'язаністю в парах, що проживають разом

Жінки, що проживають разом із чоловіками	
	Задоволеність шлюбом
Фрустрація	-0,169
Прагнення до зближення	0,397*
Самопідтримка	-0,017
Амбівалентність	-0,164
Довіра	0,053
Ревнощі	0,261
«Чіпляння» за партнера	-0,005
Чоловіки, що проживають разом із жінками	
	Задоволеність шлюбом
Фрустрація	0,106
Прагнення до зближення	0,372*
Самопідтримка	0,054
Амбівалентність	0,262
Довіра	-0,212
Ревнощі	-0,016
«Чіпляння» за партнера	-0,009

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

Виявлено статистично значущий прямий зв'язок між показниками задоволеності шлюбом та прагненням до зближення у досліджуваних чоловіків ($r = 0,372$) та жінок ($r = 0,397$), що складають групу досліджуваних пар, що проживають разом.

Даний зв'язок означає, що задоволеність шлюбом у даної групи, що виражена у даної групи на середньому рівні обумовлює і середні показники прагнення до зближення. Тобто, знаходячись поруч один із одним, проживаючи ряд стресових ситуацій, пари, що не достатньо задоволені власним шлюбом прагнуть навпаки трохи дистанціюватись один від одного.

Результати аналізу кореляцій за даними показниками для групи досліджуваних, що вимушено проживають на відстані представлені у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Результати кореляційного аналізу між показниками задоволеності шлюбом та романтичною прив'язаністю в парах, що проживають на відстані

Жінки, що проживають на відстані з чоловіками	
	Задоволеність шлюбом
Фрустрація	-0,614*
Прагнення до зближення	0,103
Самопідтримка	-0,204
Амбівалентність	0,254
Довіра	0,402*
Ревнощі	-0,31*
«Чіпляння» за партнера	0,17
Чоловіки, що проживають на відстані з жінками	
	Задоволеність шлюбом
Фрустрація	0,112
Прагнення до зближення	-0,294
Самопідтримка	0,042
Амбівалентність	-0,101
Довіра	-0,213
Ревнощі	-0,590*
«Чіпляння» за партнера	0,055

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

Виявлено, що задоволеність шлюбом має прямий зв'язок із такими показниками як довіра ($r = 0,402$) та зворотні кореляційні зв'язки із такими показниками як фрустрація ($r = - 0,614$) та ревнощі ($r = - 0,310$).

Такі кореляційні зв'язки можуть вказувати на те, що жінки, що високо задоволені власним шлюбом, мають високу довіру до власних чоловіків, відповідно до цього не мають страху бути покинутими, не мають намірів та

потреб до ревнощів, а також знаходячись в любові не відчують пригніченості у даних стосунках.

Так само і у групі чоловіків показник задоволеності шлюбом має зворотний кореляційний зв'язок із показником ревнощів ($r = -0,590$), що означає, що чоловіки, що високо задоволені власним шлюбом не схильні проявляти ревнощі, оскільки не мають підґрунтя та причин для вияву подібних почуттів.

Останнім нами було проаналізовано зв'язок між компонентами романтичної прив'язаності з сімейною згуртованістю та адаптацією. Результати для пар, що проживають разом представлені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Результати кореляційного аналізу між показниками романтичної прив'язаності, сімейною згуртованістю та сімейною адаптацією в парах, що проживають разом

Жінки, що проживають разом із чоловіками		
	Сімейна згуртованість	Сімейна адаптація
Фрустрація	0,151	0,405*
Прагнення до зближення	0,137	-0,277
Самопідтримка	0,003	-0,207
Амбівалентність	-0,138	0,227
Довіра	-0,087	0,085
Ревнощі	-0,128	-0,216
«Чіпляння» за партнера	0,296	0,266
Чоловіки, що проживають разом із жінками		
	Сімейна згуртованість	Сімейна адаптація
Фрустрація	0,034	-0,199
Прагнення до зближення	-0,129	-0,207
Самопідтримка	-0,112	-0,077
Амбівалентність	-0,316*	0,122
Довіра	0,04	0,104
Ревнощі	-0,346*	0,005
«Чіпляння» за партнера	-0,048	-0,276

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

У даному випадку було виявлено статистично значущий показник зв'язку між показниками фрустрації та сімейної адаптації у досліджуваних

жінок, що проживають разом із своїми чоловіками ($r = 0,405$). Такий результат може вказувати на те, що намагаючись адаптуватись до нинішніх реалій сімейного життя жінки відчують пригніченість від наявних стосунків із чоловіками.

У групі чоловіків було виявлено, що показник сімейної згуртованості має зворотний зв'язок із показниками амбівалентності ($r = - 0,316$) та прояву ревнощів ($r = - 0,306$). Такі результати можуть вказувати на те, що при вияві високої згуртованості у сім'ї, чоловікам не притаманним стає неоднозначне ставлення до своїх партнерок, а також прояв ревнощів.

Результати для групи досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані були відображені у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Результати кореляційного аналізу між показниками романтичної прив'язаності, сімейною згуртованістю та сімейною адаптацією в парах, що проживають на відстані

Жінки, що проживають на відстані із чоловіками		
	Сімейна згуртованість	Сімейна адаптація
Фрустрація	-0,298	-0,076
Прагнення до зближення	-0,019	0,009
Самопідтримка	-0,19	-0,129
Амбівалентність	0,254	0,005
Довіра	0,590*	0,114
Ревнощі	0,098	-0,196
«Чіпляння» за партнера	0,068	-0,273
Чоловіки, що проживають на відстані із жінками		
	Сімейна згуртованість	Сімейна адаптація
Фрустрація	-0,128	-0,308*
Прагнення до зближення	-0,191	0,047
Самопідтримка	0,02	0,119
Амбівалентність	0,154	0,247
Довіра	0,115	-0,035
Ревнощі	0,158	-0,029
«Чіпляння» за партнера	0,171	0,25

Примітка: * - значущі показники на рівні $p < 0,050$

У групі жінок виявлено статистично значущий прямий зв'язок між сімейною згуртованістю та довірою ($r = 0,590$). Такий результат означає, що висока сімейна згуртованість, почуття емоційної близькості із партнером дає жінкам більше відчуття довіри до своїх чоловіків.

Для досліджуваних чоловіків виявлено зворотний зв'язок між показниками сімейної адаптації та фрустрації ($r = - 0,308$). Такий результат вказує на те, що будучи високо адаптованими до сімейних стосунків, маючи високе прагнення всеціло підтримувати своїх дружин, чоловіки не схильні відчувати пригніченості у стосунках.

Таким чином за результатами кореляційного аналізу в досліджуваних парах, що проживають разом було виявлено зв'язок між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, прагненням до зближення та фрустрацією у жінок, та задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, прагненням до зближення, амбівалентністю та ревностями у чоловіків. У групі досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані було виявлено зв'язок між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, сімейною згуртованістю, фрустрацією, довірою та ревностями у жінок, а також між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, фрустрацією, амбівалентністю та ревностями у чоловіків.

Висновки до Розділу 2

1. Виявлено, що досліджувані чоловіки та жінки, що вимушено проживають на відстані один від одного, мають більш високий рівень задоволеності шлюбом, аніж пари, що безперервно проживають разом. Високий рівень задоволеності шлюбом в парах, що проживають на відстані, проявляється емоційною близькістю, прагненням бути в фізичному та емоційному контакті із партнером, високою довірою, відчуттям комфорту у партнерських стосунках.

2. Визначено, що рівень сімейної згуртованості та сімейної адаптації є суттєво вищим у досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані, на відміну від пар, що проживають разом. Високі показники проявляються у парах взаєморозумінням, прагненням знаходити компроміси, разом доходити згоди у вирішенні як буденних та і більш глобальних сімейних питань, не дивлячись на те, що вони вимушено проживають на відстані.

3. Виявлено, що досліджувані жінки, що проживають поруч зі своїми чоловіками відрізняються більш високим рівнем суперечливості у ставленні до своїх чоловіків, при цьому чоловіки даної групи відрізняються більш високим рівнем фрустрації. Натомість жінки, що проживають окремо від своїх чоловіків відрізняються більш високим прагненням до зближення, а чоловіки даної групи відрізняються високим прагненням до зближення та рівнем самопідтримки.

4. За результатами кореляційного аналізу в досліджуваних парах, що проживають разом було виявлено зв'язок між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, прагненням до зближення та фрустрацією у жінок, та задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, прагненням до зближення, амбівалентністю та ревностями у чоловіків. У групі досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані було виявлено зв'язок між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, сімейної згуртованістю, фрустрацією, довірою та ревностями у жінок, а також між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, фрустрацією, амбівалентністю та ревностями у чоловіків.

ВИСНОВКИ

1. Сім'я – це певна соціальна система, що виконує у житті суспільства та кожної окремої особистості певні функції, такі як ведення побуту, дітонародження, наявність сексуальних стосунків, а також психологічної взаємопідтримки.

На формування розуміння задоволеності шлюбом у подружжі більш за все впливає те, як розподілені його ролі та наскільки людина ними задоволена, оскільки виконання певної ролі є чи не найбільшим пластом соціального життя будь якої людини. Також важливим чинником формування задоволеності шлюбом звісно є узгодженість партнерів у їх поглядах, цінностях, упередженнях.

Проблеми взаємної адаптації у подружніх парах можуть виникати через наступні найбільш розповсюджені проблеми: різниця в очікуваннях, культурні відмінності, конфлікт інтересів, недоліки у комунікації, фінансові труднощі, стресові ситуації.

2. Виявлено, що досліджувані чоловіки та жінки, що вимушено проживають на відстані один від одного, мають більш високий рівень задоволеності шлюбом, аніж пари, що безперервно проживають разом. Високий рівень задоволеності шлюбом в парах, що проживають на відстані, проявляється емоційною близькістю, прагненням бути в фізичному та емоційному контакті із партнером, високою довірою, відчуттям комфорту у партнерських стосунках.

3. Визначено, що рівень сімейної згуртованості та сімейної адаптації є суттєво вищим у досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані, на відміну від пар, що проживають разом. Високі показники проявляються у парах взаєморозумінням, прагненням знаходити компроміси, разом доходити згоди у вирішенні як буденних та і більш глобальних сімейних питань, не дивлячись на те, що вони вимушено проживають на відстані.

4. Виявлено, що досліджувані жінки, що проживають поруч зі своїми чоловіками відрізняються більш високим рівнем суперечливості у ставленні до своїх чоловіків, при цьому чоловіки даної групи відрізняються більш високим рівнем фрустрації. Натомість жінки, що проживають окремо від своїх чоловіків відрізняються більш високим прагненням до зближення, а чоловіки даної групи відрізняються високим прагненням до зближення та рівнем само підтримки.

5. За результатами кореляційного аналізу в досліджуваних парах, що проживають разом було виявлено зв'язок між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, прагненням до зближення та фрустрацією у жінок, та задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, прагненням до зближення, амбівалентністю та ревнощами у чоловіків. У групі досліджуваних пар, що вимушено проживають на відстані було виявлено зв'язок між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, сімейної згуртованістю, фрустрацією, довірою та ревнощами у жінок, а також між задоволеністю шлюбом, сімейною адаптацією, фрустрацією, амбівалентністю та ревнощами у чоловіків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Н.С. Поняття та ознаки фактичних шлюбних відносин. Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 177–181
2. Бойків І. Шлюб та фактичні шлюбні відносини в Україні: порівняльноправовий аспект. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 5(20), 2017, С. 56 – 59.
3. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. — К.: МАУП, 2001.— 96 с.
4. Буленко Т.В. Тенденції розвитку української сім'ї та її проблеми на сучасному етапі / Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д. К., 2001. Т.ІІІ, ч.4. С.20-24.
5. Васищев В. Психологія подружніх взаємин: теоретико-методологічні підходи до дослідження. Вісник Національного університету оборони
6. Венгер Г. С. Психологічні особливості ролевих стосунків у дистантних сім'ях. Кам'янець - Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 27. С. 103–116.
7. Веретенко Т.Г., Заверико Н.В. Дистантна сім'я: поняття, особливості, типологія: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Соціальнопсихологічні проблеми виховання в дистантних сім'ях і методичнотеоретичні засади підготовки спеціалістів до роботи з ними. (Чернівці 30-31 жовтня 2008 р.). Міністерство освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича; редкол.: І.М. Зварич [та ін.]. Чернівці: Технодрук, 2008. С. 18-22.
8. Кляпець О.Я. Шлюбно-сімейні настановлення молоді як чинник вибору здорового способу життя. Соціальна психологія. Київ: Міленіум, 2005. № 6 (14). С. 151-157
9. Коробка Л. М. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: теоретичні засади дослідження психологічних стратегій адаптації. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2017. Вип. 39 (42). С. 104–114.

10. Михайлова Н.О., Малікова С.О., Мусієнко Н.О. Психологічна допомога сім'ям у кризовій ситуації. – Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 22 – 23 лютого 2018 року. – 302с.
11. Сердечна Р. Є. Соціально-психологічні особливості шлюбно-сімейних стосунків в умовах війни : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Л. І. Залановська. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 84 с.
12. Сова М.О. Психологія сім'ї: Навчальний посібник. М. О. Сова, С. О. Деніжна. Київ: 2014. 212 с.
13. Тітов І.Г. До проблеми класифікації ненормативних особистісних криз. Монографія/ – Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя матеріали V Міжнародної науковопрактичної конференції 28 лютого – 1 березня 2019 року. – 101с.
14. Турбан В. В. Сімейний конфлікт як предмет дослідження у практичній психології. Актуальні проблеми психології. 2016. Т. 10, Вип. 28. С. 444-453.
15. Ушакова І.М. Психологія сім'ї: конспект лекцій //Національний університет цивільного захисту України, 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/2067/Konspekt_lekcij_PsS.pdf
16. Фесенко А. М. Трансформація шлюбу в сучасній Україні / А. М. Фесенко, І. С. Іщенко // Virtus. – 2020. – № 47. – С.132-134.
17. Яблонська Т. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні, 2004 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukrsocium.org.ua/wp-content/uploads/2004/04/80-84_no-2_vol4_2004_UKR.pdf
18. Baucom, D.H., Shoham. Empirically supported couple and family interventions for marital distress and adult mental health problems// Journal of Consulting and Clinical Psychology, – 2008. – P. 53-88.

19. Bradbury, T.N., Rogge, R., & Lawrence, E. Reconsidering the role of conflict in marriage. NJ.: Erlbaum. – 2010. – P. 44– 65.
20. Donnellan M.B. Personality and Attachment in Adults: A Multivariate Behavioral Genetic Analysis /.Donnellan M.B., Burt S.A., Levensky A.A. // Personality and Social Psychology Bulletin. – 2008. – Vol. 34. – No. 1. – P. 3-16.
21. Feeney B.C. The dependency paradox in Close Relationships: Accepting Dependence Promotes Independence / B.C. Feeney // Journal of Personality and Social Psychology.– 2007. – Vol. 92. – No. 2. – P. 268-285.
22. Slyusar, Liudmyla. Ukrainianska sim'ia v umovakh viiny. The Ukrainian Family in the Conditions of War. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy, (2023) 2 (52), P. 3-20. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003>
23. We know what to do. Причини розлучень під час війни та форми розірвання шлюбу. Вересень 13, 2022. URL: https://arzinger.ua/presscenter/publications/prichini_rozluchen_pid_chas_viynta_formi_rozirvannya_shlyubiv/

АНОТАЦІЯ

Бойко Я.А. Психологічні особливості сімейних стосунків подружніх пар, що вимушено проживають на відстані

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню психологічних особливостей сімей, котрі вимушено проживають на відстані від початку повномасштабного вторгнення в Україні. Проведений аналіз дозволив нам виявити, що досліджувані чоловіки та жінки, що вимушено проживають на відстані один від одного, відрізняються вищим рівнем задоволеності шлюбом, вищою сімейною згуртованістю. Також виявлено, що досліджувані жінки, що проживають поруч зі своїми чоловіками відрізняються більш високим рівнем суперечливості у ставленні до своїх чоловіків, при цьому чоловіки даної групи відрізняються більш високим рівнем фрустрації. Натомість жінки, що проживають окремо від своїх чоловіків відрізняються більш високим прагненням до зближення, а чоловіки даної групи відрізняються високим прагненням до зближення та рівнем самопідтримки. Також зафіксовано зв'язок між задоволеністю шлюбом, сімейною згуртованістю, прагненням до зближення, фрустрованістю, довірою, амбівалентністю та ревностями у парах, які вимушено проживають на відстані та в парах, що безперервно живуть разом.

Ключові слова: сім'я, шлюб, подружні стосунки, задоволеність шлюбом, сімейна адаптація, сімейна згуртованість.

ANNOTATION

Boyko Y.. Psychological features of family relations of married couples forced to live at a distance

The qualification work is devoted to the study of the psychological characteristics of families who are forced to live at a distance from the beginning of the full-scale invasion of Ukraine. The conducted analysis allowed us to find out that the studied men and women, who are forced to live at a distance from each other, have a higher level of satisfaction with marriage, higher family cohesion. It was also found that the studied women who live next to their husbands have a higher level of inconsistency in their attitude towards their husbands, while the men of this group have a higher level of frustration. On the other hand, women who live separately from their husbands have a higher desire for rapprochement, and men of this group have a high desire for rapprochement and a level of self-support. Relationships between marital satisfaction, family cohesion, desire for closeness, frustration, trust, ambivalence, and jealousy were also found in cohabiting and cohabiting couples.

Key words: family, marriage, marital relations, marital satisfaction, family adaptation, family cohesion.